

Sabina Lešnik: Maribor na fotografijah in razglednicah med letoma 1897 in 1945 v Pokrajinskem arhivu Maribor

Pokrajinski arhiv Maribor, 4. 2. 2022

V Pokrajinskem arhivu Maribor so v razstavišču Per gradus na petnajstih panojih na ogled fotografije in razglednice Maribora. Vse prikazujejo podobo mesta in okolice med letoma 1897 in 1945 ter osvetljujejo nekatera pomembnejša dogajanja iz tistega časa. Razstavljenе so reprodukcije arhivskega gradiva, del fotografij in razglednic je tudi digitaliziran. Ob tem je bil izdan še priročen katalog z izborom desetih motivov Maribora in okolice, dostopen na spletnem kanalu YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=9CPcFMfiVPY>).

Najstarejše razstavljeno delo je razglednica z motivi mariborskega železniškega mostu, Grajskega trga in kadetnice, poslana iz Maribora leta 1897, medtem ko najmlajša kaže porušen Maribor po bombardiranju leta 1945. Vsebinsko so fotografije in razglednice sicer različne in zajemajo javnosti manj poznane podobe mesta in njegove okolice, a bo natančnejši opazovalec kljub temu opazil, da kot središčna točka največjega števila motivov izstopa mariborski Glavni trg. To seveda ne preseneča, saj je bil ta vse od nastanka mesta osrednja točka mariborske mestne družabnosti ter prostor javnega udejstvovanja in številnih prireditev.

Na razstavi po svoji izjemnosti, redkosti in kakovosti motiva brez dvoma izstopajo do danes še neobjavljeni letalski panoramski posnetki mesta. Letalske posnetke Maribora je malo pred drugo svetovno vojno naredil uslužbenec na vojaškem uradu Mestnega poglavarstva Maribor, amaterski fotograf, a tudi civilni in vojaški pilot Franjo Pivka. »Te posnetke hrani Pokrajinski arhiv Maribor v obliki negativa. Ti so bili digitalizirani in so prvič predstavljeni na takšen način,« je ob otvoritvi razstave 4. februarja 2022 razkrila avtorica razstave in izvrstna poznavalka fotografskega arhivskega gradiva v Pokrajinskem arhivu Maribor Sabina Lešnik. Razstavljenе fotografije in razglednice predstavljajo seveda le avtoričin skrbno in po tehtnem premisleku izbrani delček podob mesta in okolice ter znamenitejših dogodkov, iz sicer izjemno bogate in raznovrstne arhivske kulturne dediščine, ohranjene v Pokrajinskem arhivu Maribor. Naj omenim le zbirke in fonde, iz katerih je avtorica večinoma črpala gradivo za svojo predstavitev. To so Zbirka fotografij in razglednice, Zbirka albumov fotografij in razglednic, Zbirka negativov na filmu ter fond Zavod za urbanizem Maribor.

Prvi pano nosi naslov Pozdrav iz Maribora, iz obdobja okoli 1897–1938. Na njem so predstavljeni že omenjena najstarejša razglednica Maribora iz leta 1897, razglednica z motivom mariborske moške kaznilnice in fotografija z Glavnega mosta s pogledom proti Glavnemu trgu. Avtor le te je neznani fotograf oziroma »brzoslikač«. Fotografi – »brzoslikači« so navadno fotografirali ljudi na različnih množično obiskanih lokacijah v Mariboru: Glavnem mostu, Gosposki ulici in promenadi na današnji Partizanski cesti. Fotografije so potem razstavili v svojih izložbah in jih fotografiranim ljudem ponudili v odkup. Na panoju z zgovornim naslovom Na poti skozi Maribor je predstavljenih še več fotografij »brzoslikačev« iz tridesetih let 20. stoletja. Vse iz bližine in zato zelo nazorno portretirajo mimoidoče, medtem ko v ozadju vseh vidimo podobo mesta, stavb ali mestnega vrveža.

Na drugem panoju so prikazani posnetki požiga barakarskega naselja ob nekdanji Dajnkovi ulici v Mariboru konec novembra 1938. Po prvi svetovni vojni je Mestna občina Maribor namreč preostale barake vojaške bolnišnice preuredila v cenena, zasilna stanovanja. Tem so se kmalu pridružile še postavljene lesene lope brezdomcev in celo bivališča v vagonih. Po izselitvi prebivalcev v novo zgrajene zgradbe ob Pregljevi ulici in odpravi te mestne »sramote« je ma-

riborska oblast barake zažgala ter tako preprečila širjenje stenic in drugega mrčesa po mestu.

Motivi na kar petih panojih so skoraj v celoti posneti na Glavnem trgu v Mariboru. Fotografije na prvih dveh panojih tako prikazujejo večje množične dogodke na trgu v letih od 1906 do 1934. To so: slovesnost ob podelitvi cesarskega priznanja petim gasilcem ob petindvajseti letnici delovanja mariborske gasilske službe 8. aprila 1906, slovesnost ob otvoritvi Glavnega mostu 23. avgusta 1913, zborovanje ob 1. maju in polletnici osvoboditve 1. maja 1919, maša ob škofijskem evharističnem kongresu 8. septembra 1934, veličastni pogrebni sprevod 28. julija 1934 ob smrti generala Rudolfa Maistra in cerkvena slovesnost ob prireditvi Slomškovi dnevi v Mariboru 29. junija 1936. Na naslednjem panoju je prikazano uničenje na Glavnem trgu po bombardiranju med drugo svetovno vojno. Od januarja 1944 do aprila 1945 je Maribor kot pomembno gospodarsko središče v nemškem Reichu doživel kar devetindvajset bombnih napadov zavezniških letal. Ob napadih so bile zelo poškodovane tudi hiše na vzhodnem robu trga, in sicer na naslovih Glavni trg 17, 17a in 18 ter hiše na vogalu Glavnega trga z Gosposko ulico. Vse so bile kasneje porušene, na njihovem mestu so sčasoma zrastle modernejšie stavbe. Motive, posnete na Glavnem trgu, predstavljata tudi trinajsti in štirinajsti pano. Na trinajstem so fotografije Prvega pokrajinskega sokolskega zleta v Mariboru 29. avgusta 1920. Sprevod 4.000 Sokolov in Sokolic ter konjenice se je po obhodu mesta namreč zbral na tem osrednjem mariborskem trgu. Telovadne nastope so izvajali na »vojaškem vežbališču« na Teznem. Shoda so se udeležili tudi češki Sokoli. Zadnji pano z motiviko Glavnega trga v ozadju prikazuje fotografije strmoglavljenja dvosedežnega letala na Glavnem trgu 17. novembra 1929. Letalo je pilotiral nemški pilot Hans Müller, njegov sopotnik je bil Ivan Šestan, tajnik mariborskega Aerokluba. Po izvedenih treh zaporednih lupingih nad trgom je letalo zadelo staro hišo s skladiščem pri mostu in se zrušilo na vzhodno stran trga. Oba letalca sta bila po nesreči še pri zavesti, a sta kasneje zaradi posledic hudih poškodb umrla v mariborski bolnišnici.



*Maribor: letalski posnetek dela mesta, 1938–1939
(Foto: Franjo Pivka, Pokrajinski arhiv Maribor, Zbirka negativov na filmu).*

Na šestem panoju je izbor fotografiji in letalskih posnetkov kopališča Mariborski otok z novim mostom čez Dravo, znamenitim skakalnim stolpom in restavracijo iz tridesetih let 20. stoletja. Kopališče je po otvoritvi 15. junija 1930 s tremi bazeni, skakalnim stolpom, restavracijo, tribuno, kabinami in garderobnimi omaricami, športnimi in otroškimi igrišči dolgo veljalo za največje in najmodernejše v državi in daleč naokrog.

Osmi pano nosi naslov Obnova Maribora po koncu druge svetovne vojne. Odprava škode na različnih objektih in cestah zaradi zavezniškega bombardiranja je bila ena od pomembnih nalog novih oblasti, s katero so želeli med drugim tudi »mobilizirati« in pritegniti širše sloje prebivalstva ne glede na njegov socialni položaj. Odstranjevanje ruševin je največkrat potekalo z udarniškim, prostovoljnim delom meščanov in šolske mladine še več let po osvoboditvi.

Naslednja dva panoja je avtorica namenila panoramam in letalskim posnetkom Maribora. Avtor vseh je nedvomno Franjo Pivka in izvirajo iz tridesetih let 20. stoletja. Ohranili so se negativni na filmu. Ob prvotni ureditvi so bili odloženi v ovojnici z napisom Marburg Pivka Fr. Filme. Drugi podatki o izvoru in predaji gradiva arhivu žal ne obstajajo. Med fotografijami izstopata odlična letalska posnetka s pogledoma na reko Dravo z Glavnim mostom in mariborskimi »Benetkami« ter na del mesta od Tyrševe ulice proti vzhodu. Tukaj sta v ospredju mariborski grad in današnji Trg svobode. V parku za gradom, vhodno od realne gimnazije, je lepo vidna pravoslavna cerkev ob gradnji. Njena notranjost ni bila nikoli končana, saj so jo ob nemški okupaciji porušili.

Na enajstem panoju so razstavljene fotografije z otvoritve Pohorskega doma na Pohorju 14. junija 1931 ter posnetki za tedanji čas zelo moderne notranjosti in zunanosti. Sodobno opremljena planinska postojanka je bila letovišče mariborskih mestnih uslužbencev. Uporabnikom je ponujala ogrevane sobe s hladno in toplo vodo, kopalnice s kadjo, prho in bidejem, lastno električno centralo, fotografsko temnico, igrišča, organizirali so tudi smučarske tečaje. Septembra 1944 je dom požgala Tomšičeva brigada, leta 1953 so ga ponovno pozidali. Danes je to Dom Miloša Zidanška.

Na dvanajstem panoju Pozdrav iz okolice Maribora 1902–1939 avtorica predstavlja razglednico Slivnice pri Mariboru s pouličnim motivom (1902), fotografijo s planinskim motivom Klopnega vrha (1931), razglednico kopališča Mariborski otok (1939) in razglednico Gradišča na Kozjaku z motivom nove šolske zgradbe (1939).

Fotografije na zadnjem panoju z različnimi, predvsem športnimi motivi predstavijo Maribor in okolico. To so »Zimska« kolesarska dirka skozi Maribor 17. decembra 1933, Izlet v Spodnji Duplek (1937), Igralci ob počitku na teniškem igrišču v Ljudskem vrtu v Mariboru 1933 in nedatirana Veslačica v čolnu na ribniku v mariborskem parku.

Višja arhivska sodelavka Sabina Lešnik je s svojo vizualno izredno privlačno in strokovno primerno podkrepljeno razstavo tudi tokrat vzbudila precejšnje zanimanje javnosti in požela številne pohvale tako obiskovalcev kot medijev.

Razstavo si je bilo mogoče pogledati od 1. do 15. aprila 2022 tudi v nakupovalnem središču Europark Maribor, medtem ko bo v Pokrajinskem arhivu Maribor na ogled vse do septembra 2022.

mag. Jure Maček